

SZEMLE

Szilárdfy Zoltán

KOVÁCS PÉTER – SZELÉNYI KÁROLY: A BAROKK SZÉKESFEHÉRVÁROTT.

(A szöveget írta, a képanyagot összeállította, szerkesztette Kovács Péter.
A fotókat készítette Kovács Péter. Budapest–Veszprém 1992–1993.
Magyar Képek Szelényi Ház. 28 lap, 7 fekete-fehér, 93 színes tábla.)

Kuthy István (1889–1966) emlékére

Már negyedszázada annak, hogy a szerző baráti beszélgetés során megemlítette: olyan jellegű munkát szeretne írni a barokk Székesfehérvárról, amilyen a kis példányszámban megjelent *A barokk Pest-Buda élete*.¹ Ebben a gazdag, de nem fárasztó adattárban, a kultúrhistoriai szemléletnek, az életmód- és mentalitástörténet-központú megközelítésnek köszönhetően emberközelpbe kerültek a műalkotások és funkciójukat értelmezve „megelevenedtek” a muzeális tárgyak. Say Géza 1938-ban megjelent *A barokk Székesfehérvár* című kötete² sejtette már, hogy van igény a hazai művészettörténetben olyan munkára, ami a középkori Alba Regiának a pusztulás hamvaiból 1688. május 19. után fönixmadárként föltámadott barokk arculatát és lélekrajzát állítja az érdeklődés homlokterébe.

A közép-európai barokk évében (1992–1993) – egy torzóban maradt sorozat második köteteként – végre megjelent ez a meglehetősen tömör, tudományos-népszerűsítő munka.

A kötet a város látképeinek bemutatásával kezdődik. A szerző már korábban alapos tanulmányba foglalta Székesfehérvár fönmaradt vedutáit. A városházi, régi Fehérvárt bemutató festményt először a Szent István halálának 950. évfordulójára rendezett kiállításon³ mutatták be a nagyközönségnek. Reprodukciója ezúttal a kötet előzékeként tűnik fel, mivel azonban a kötet végén is szerepel, elegáns bélepapír benyomását kelti. A kép feltüntetett kormegjelölésénél, véleményem szerint, jóval korábbi, ugyanis a bilingvis magyar-német feliratokon azon városi tisztségviselők nevei szerepelnek, akik – a képen olvasható dátumok szerint – 1688-tól 1735-ig fejtették ki tevékenységüket: Nagy János, tekintélyes városi nemes, szenátor, aki a bírói hivatalt is ellátta; Séllyei Nagy Ignác, első székesfehérvári megyéspüspök apja; valamint Poss Ignác szenátor, az említett püspök bérmaatyja.⁴

A festmény alapjául szolgáló rézmetszet-veduta azért is jelentős, mert a *Die Tomkirchen*-ként jelölt, egykor Szent Péter-Pál, akkor már Szent István királyról nevezett egyetlen plébániatemplom gótikus tornyai és homlokzata mögött, a szokványos hosszház helyett centrális-poligonális építmény van, ami mintha az 1970-es ásatás során föltárt *ecclesia baptismalis* rotundáját idézné. Az épületábrázolás azért is fontos, mert a Vinzenz Fischer által 1775-ben festett hatalmas főoltárképen, a Mária Terézia arcát rejtő angyal mintegy „tervdokumentációként” tartja kezében a templom egykori ábráját (95–97. kép). A bécsi Akadémia elismert festő-tanára a történelmi hűség kedvéért több levelet váltott a magistratussal, és olyan részletekről is eligazítást kért, amelyek a megrendelésre dolgozó barokk festőkben általában föl sem merültek.⁵ A művész 1775. április 26-án kelt levelében arról érdeklődött, hogy létezik-e vázlat, vagy tervrajz Szent István alapította székesfehérvári templomról. Sajnos a magistratus válaszlevelei ismeretlenek, de bizonyosnak tűnik, hogy a tanács az akkori Szent István dóm rajzát küldte Bécsbe, mert ez szerepel a városházán függő festményen látható templom-ábrázolások között. Arról persze akkoriban nem tudhattak, hogy ezt IV. Béla király építtette; mindenesetre a királyi bazilikáról (az akkori prépostsági templomról) is találhatunk volna elküldendő mintaképet.⁶

Az első műemlékek, amikről részletes információkat kapunk a kötetből, a jezsuiták alapította *Nepomuki Szent János templom és rezidencia* épületegyüttese s a bennük található műalkotások.⁷

A mellékoltárok képeinek attribúálása nem könnyű feladat. Festőiként, Gaspar Franz Sambach mellett, felmerült két jezsuita festő-fráter, Johann Magis és Anton személye, a város által megrendelt Szent Kereszt és Loyolai Szent Ignác oltárképek esetében pedig Michelangelo Unterberger. Stíluskritikai megfontolásokból Werle Antalnak tulajdonítható a Szent Alajos kápolna ovális képe, valamint a fehérvári hölgyek által adományozott *Szent Család*, a rokokó tükrökkel ékesített festmény a szószék átellenében (98–99. kép).

A tabernaculum fölötti kis oltárkép nem az eredeti, annak csupán másolata; az elveszettnek hitt *Győztes Immaculata* az idők folyamán a szemináriumba került át. Számos hányattatás után, végül én leltároztam be a székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum tárgyai közé.⁸ A többszörösen átfestett kép festékrétegei alól a szakszerű restaurálás a többi oltárképhez hasonló, jó minőségű, tetszetős művet hozott elő (100. kép).

A kötetben említésre méltó lett volna a Lorettói Boldogasszony kápolnája is, amit a Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára sorozatban megjelent kitűnő összefoglalásából Kovács Péter kifejejtett.⁹ Csupán halvány utalás sejteti a legutóbbi helyreállítás szenzációs meglepetését: a rendház főlépcsőházában föltárt *Lorettói Litánia* emblemikus freskóját, amihez hasonló – ismereteim szerint – az országban csak a szintén jezsuita alapítású győri Szent Ignác templom rezidenciájában található. E képsorok a Mária Kongregációk jelentőségére utalnak, és nem véletlen, hogy a fehérvári rendház lépcsőházának manierista, dekoratív emblémáin is a barokk hitélet e jellegzetes tematikája jelent meg,¹⁰ hiszen köztudott, hogy a grázi jezsuitákhoz szoros kultúrkapcsolataink fűződtek a tanulmányok és nevelés terén.

A szobrászati munkákat – Bebé Károly szószékének kivételével – régebben Baumgartner Bernát fráter nevéhez kötötték. Kovács Péter azonban már korábban kiderítette, hogy a rokokó sekrestye-bútorzat mestere a pálos Hyngeller János volt. Kötetében ezúttal figyelemreméltó adalékkal szolgál arra a pesti mesterre vonatkozóan, aki 1750-ben a főoltár tabernaculumát készítette.¹¹

A *jezsuita patika* berendezésének különböző darabjait – amelyek kétségkívül Baumgartner Bernát műhelyében készültek – a szerző a templom faragott gyóntatószékeivel és a dúsan díszített padokkal veti egybe. Érdemes itt megemlíteni, hogy Vanossi Antal; 1752-ben *Szűz Máriát ábrázoló selyemképet* küldött Bécsből a patika díszítésére.¹² A püspöki ősnymotatványtár falán nagy valószínűséggel ezt a képet ismertem fel. A sárga, amerikai selyemre nyomott mezzotinto kompozíción a Napba öltözött Asszony kozmikus jelekkel ékesített figurája alatt tipikus jezsuita téma látható: a földgolyót körülvevő négy világrész. E Pozzo révén elterjedt téma hazai előfordulásait korábban már ismertettem, de Sambach eszméileg egyező freskójának fényénél nem árt még egyszer fölidézni ezt az eredetileg nyilván tézislapnak készült grafikát¹³ (101. kép).

A könyv sorra ismerteti a mai székesegyház Cimbalféle barokk freskóit. Sajnos a bejárattól jobbra eső oltár titulusát a szerző tévesen írja Szent Annának, hiszen az oltárkép a Szent Családra utal, pontosabban Szűz Mária templomi bemutatására. A főoltárhoz tartozó szobrok Szent Ignác *Suspice* kezdetű följánlói imádságát illusztrálják. Az ikonográfiai programot Ignaz Günther Szeplőtelen Szűzre emlékeztető *Immaculata*-predellaképe zárja. E ritka téma ismétlődik az akkor szintén jezsuitákkal pasztorált *perkátai plébániatemplom* főoltárképén; amely ma is eredeti helyén áll, bár a Jézus Társaság feloszlása után a templom titulusát Szűz Mária születésére változtatták.

Figyelemre érdemes a szentélyrekesztő áldoztató korlátja (fonatos díszítésű vörösmárvány), aminek Grossmann János tatai mestertől származó hasonmása az ercsi és a tatai plébániatemplomban található. Az áldoztató korlát Székesfehérvárott alkalmazott formája és ornamentikája Mayerhoffer András pesti építész körére jellemző; elterjedtsége Magyarország középső területein mutatható ki.

Vinzenz Fischer említett oltárképe – a korona-följánlás témájának legnagyobb méretű vázsza, amelynek mintaképe a budavári Szent Zsigmond kápolna oltárképe – már a maga korában elismerésnek örvendett. Ennek bizonyítéka, hogy a *tósokberendi ciszterci templomban*, majd Velencén (Fejér megye) is megfestették, sőt kisméretű rézmetszet is készült róla (MNM, Történeti Képcsarnok). E „legmagyarabb” ikonográfiai téma a XVII. századtól kezdve terjedt sokszorosító grafikák ügyesen megkomponált lapjain (könyvillusztrációk, tézislapok, imakönyvekbe való szentképecskék), valamint monumentális alkotásoknak is inspirálói lettek. A kötet először publikálja annak az ismeretlen, de jó kezű rajzolónak és rézmetszőnek jelzetlen művét, amelyet sajnos tévesen határoz meg, ugyanis a följánlás jelenete alatt *nem* Székesfehérvár „képzeletbeli képe” látható. A metszet valójában Nagyszombat címerét és akkori látképét ábrázolja, és eredetileg Szabó István nagyszombati jezsuita tanár és hitszónok, 1746-ban Nagyszombaton kiadott művének (*Három esztendőre való prédikációk*) címlapelőzéke volt (102. kép). Szerzőjében Matthias Fuhrmann osztrák pálos rendi rézmetszőt sejttem, aki Nagyszomba-

ton is dolgozott, és akinek dekoratív metszetei a már említett Hyngeller János bútorfaragványaihoz is előképként szolgáltak.¹⁴ Ami a Fehérvár látképén ábrázolt Szent István féle korona-fölajánlást illeti: Sebastian Langner közkedvelt, korona-fölajánlást ábrázoló rézmetszete (103. kép) és egy régi városlátkép nyomán, 1800 körül valóban készült egy vízfestmény, amelyen a bizonytalannal fehérvári amatőr festő élénk színekkel örökítette meg az egykori koronázóváros szakrális történeti témáját¹⁵ (104–105. kép).

Az 1817-es Canonica Visitatio följegyzése szerint a székesegyházban egy asztalkán a szoptató Mária kegyképe állt, körös-körül rózsákkal és votív-jegyekkel, aminél szentmisék idején – a jámbor asszonyok bőkezűségéből – mindig két gyertyát égettek.¹⁶ A restaurált kép a megmaradt votívokkal ma a kanonoki sekrestyében függ, felirata:

S : Maria ora pro Nobis

S : F : C

1733

Az, hogy az ausztriai Tulln kapucinus templomának kegyképét lemásolták, egy korábbi pestisjárvány esztendejében tett fogadalom beváltásával függhet össze (106. kép).

Eredetileg a főbejáratától balra állt a Szent István koponyacsontját őrző kápolna, amelynek vörösmárvány oltárát az első püspök, Nagy Ignác konzekrált, és annyira szerette, hogy amikor nem pontifikált, itt misézett. Tiszteletére a város polgárait is buzdította.¹⁷

A mennyezeti freskó *Szent István megkeresztelésé*-t Cymbal festette. Habár a jelenlegi kutatások szerint ez az ünnepi esemény még István kisdéd korára tehető, a freskón Szent Adalbert mint keresztelő püspök és keresztapa szerepel. A téma István király ikonográfiájában ritkaságszámba megy, XVIII. századi ábrázolása még azon a reliefen maradt fenn, amely a leleszi templom főoltárának egyik oszlopposztamensén található (107. kép). A később Benczúr festménye révén népszerűsödött téma látható még – ha miniatűr méretekben is – azon az eddig ismeretlen ovális zománcképen, amely a székesegyház 1701-ből származó aranyozott ezüst kelyhének talpán van.¹⁸ Ezen a névadó, Szent István első vértanú, a felhőből tekint alá védence megkeresztelésére (108. kép).

A *szemináriumi templom* főoltára fölött, a XVII. századból származó vörösréz lemezre festett kegykép jelzi, hogy eredetileg karmelita templom volt, aminek patrocíniuma Kármelhegyi Boldogasszony. A festmény a bécsi Szent József karmelita templom kegyképének másolata. A templomot a régi fehérváriak „József-templomnak” nevezik. A népi elnevezés az egykori papnövelde patrónusára és a karmeliták bensőséges Szent József kultuszára utal, aminek legszebb művészeti emléke a templom nagy, *Szent József halálá*-t bemutató oltárképe, Maulbertsch-től. Hagyományos nagy búcsúját Fehérvár népe ma is a Názáreti Pátriárka ünnepen, március 19-én tartja. Megjegyzendő, hogy a helyi József-kultusz ma már nem létező emléke volt a Szent József kápolna, ami a barokk Székesfehérvárott a középkori templom helyén képviselte a jezsuiták áhítatát a Szent Nevelőatyá iránt.

A szemináriumi templom bejáratától balra, a *Kálvária-kápolnában* található az az *életnagyságú corpus*, amiről Kovács Péter azt írja, hogy „színpadiasan eleven,

sőt naturálisan drámai hatású, spanyolos jellegű” műalkotás. Kevesen tudják, hogy ez a corpus, ikonográfiai típusát tekintve, a történelmi Magyarország legkiválóbb pestis-feszülete.¹⁹ Schoen Arnold e remek Kálvária-kompozíciót a bajorországi Hofmarkt-ban született, 1749-től fehérvári karmelitaként számontartott Hauser Lőrinc (rendi nevén: Fr. Elisaeus a S. Basileo) fafaragómesternek attribuíálta.²⁰ Kovács Péter szerint „alighanem tévesen”. Véleményem szerint Schoen Arnold attribúciója tűnik reálisnak, ugyanis a spanyol barokk szobrászat naturalisztikus jegyei Közép-Európában leginkább a délnémet és tiroli rokokó szobrokon figyelhetők meg. Gondolok itt a müncheni *Siftskirche* és az *Alt Sankt Peter* templomokban található teátrális *Utolsó vacsora*, illetve *Olajfák hegye* kompozíciókra, melyek kora és kvalitása egyenértékű a fehérvári karmeliták Szent Kereszt kápolnájának szobraival.

A pompás rokokó szószék pandanja a prágai síroltárt idézi, amin az ereklyéit rejtő koporsón térdeplő vértanú kanonok, Nepomuki Szent János szoboralakja látható. Ez utóbbit a „bécsi ezüstkovács”, Johann Joseph Würtz öntötte selmechányai ezüsből, Joseph Emanuel Fischer von Erlach terve szerint.²¹

A barokk Székesfehérvár kultusztörténeti sajátossága, hogy mind az öt templomában oltárt emeltek Nepomuki Szent János tiszteletére.

A ma a *Szent Sebestyén templom előtt álló szobor* országos viszonylatban is igen korai kultuszemlék, ugyanis már tizenhat esztendővel Nepomuki János boldoggá avatása előtt fölállították. A szobrot a városfal lebontásakor a város költségén helyezték ide, eredetileg a budai kapu közelében állhatott.²² A történetileg is érdemes műemléket a felkelő kuruc csapatok kiverése alkalmából, Heinrich Ulri várossparancsnok nyilván *ex-voto* emeltette.²³ Kovács Péternek kutatásainak köszönhető, hogy Michael Kuglmann, fehérvári mester személyében sikerült azonosítani a szobor alkotóját. A szobor prototípusa egyébként a prágai Károly-hídon áll.²⁴

Székesfehérvárott ezenkívül még két szabadtéri Nepomuki Szent János szobor állt: az egyik kőből – készült gloriett alatt – a Palatinus-kapun kívüli hídnál, a felsővárosi parókia határán; a másik – felirat nélkül, szintén kőből – az ún. Promontoriumban, a lovasberényi út mellett.²⁵ Ide tartozik még a XVIII. század utolsó harmadában épült Lépcső utca 1. számú manzárd tetős polgárház homlokzati fülkéjében lévő kőszobor, további bizonyítékeként a régi fehérváriak Nepomuki Szent János tiszteletének.

A kötet szöveges részét követő képanyag Szelényi Károly fotóművész érdemes munkája. Jó minőségi színnyomásokban olyan műemlék és műtárgyrészleteket örökített meg, amelyek eddig még fekete-fehér változatban sem voltak közismertek.

Kár, hogy a táblák, illetve az egyes képek nincsenek beszámozva. Ennél is súlyosabb hiányosságnak tartom viszont a képaláírások számos tévedését. Íme néhány példa: a *püspöki palota* homlokzatán Vurum József faragott kőcímere látható, és *nem* Milassin József megyéspüspöké, aki az utódja volt, és aki az épületet befejezte. Ugyanez a címer tűnik fel a püspöki lakosztály berendezési tárgyai között, intarziás biedermeier asztallapon. A *ferences templom* homlokzatán a középső fülkében *nem* Páduai Szent Antal szobra található, hanem a barátok templomának mennyei patrónusa, a Fehérvárott született Szent Imre herceg kő-

szobra. Az ugyanerről az oromzati falról közölt kép *nem* Nepomuki Szent Jánost, hanem Assisi szent Ferencet ábrázolja. A városháza udvari falán Szűz Mária fülkeszobra közelebről is meghatározható, ugyanis egy igen kecses rokokó Immaculatát látunk ott. Az egykori *karmelita rendház* refektóriumában lévő pannók szerzőségét többen vitatták. Ha ezeket összevetjük Michelangelo Unterbergernek a Nepomuki Szent János templomban látható *Szent Kereszt* oltárképével, akkor az utóbbi rangos kvalitása, lágy modellálása és színvilága stíluskritikailag is kizárja, hogy a pannókat ő festette. A refektórium pannói inkább Franz Xaver Wagenschön modorára emlékeztetnek.

A kötet utolsó képe a Keresztelő Szent Jánosról nevezett fehérvári *szerb templom* egyik freskórészletéről készült. Ezen a Dániel próféta könyvében szereplő három ifjú, Ananiás, Azariás és Misáel „tűzpróbája” látható, amint őskeresztény ábrázolástípus szerint, orans kéztartással zengik hálaéneküket, az Úr áldására szólítva a teremtett világot. Arról a tüzes kemencéről van itt szó, amiben a három ifjú csodálatosképpen megmaradt, és *nem* az aláírás szerinti „tisztítótűzről”, ami hittani tézisként *nem* is szerepel az orthodox liturgiában.

Egybevetve építő szándékú kritikáimat a tetszetős kötettel, csak sajnálhatjuk, hogy a hazai barokk városokat bemutató és ismertető tervezett sorozatból, Eger²⁶ csupán Székesfehérvár követte. A reménykeltő sorozatból immár kimaradt Buda, Óbuda, Pest, Esztergom, Vác, Szentendre, Ráckeve, Dunaföldvár, Győr, Sopron, Kőszeg, Szombathely, Veszprém, Sümeg, Tata, Mór, Gödöllő, Szekszárd, Pécs, Kalocsa, Kecskemét, Miskolc.

JEGYZETEK

1 Zoltán J.: *A barokk Pest-Buda élete*. Szabó Ervin Könyvtár kiadványa, Budapest 1963.

2 Say G.: *A barokk Székesfehérvár*. Budapest, Officina Képeskönyvek, 1938.

3 Székesfehérvár, István Király Múzeum, 1988.

4 Németh L.: „A Székesfehérvári Egyházmegye kialakulása (1688–1777) és első püspöke, Sélyei Nagy Ignác (1777–1789)”, *Székesfehérvár Évszázadai* IV. (1979), 79.

5 Schoen A.: „Fischer V. festő levelei a Szent István főoltárképről”. *Székesfehérvári Szemle*, I. (1933), 24–25; II., 38; III. (1934/3–4), 71–75.

6 Schoen, *i. m.*, III., 72.

7 A szerző közel negyedszázada mélyedt el e régi kedves témájában, amikor a pannonhalmi főapátság archívumában található *Jesuitica fond*-ot kutatta.

8 Egyházmegyei Múzeum, Székesfehérvár. Olaj, vászon, karéjozott fekete fake-reten. A Nepomuki Szent János templom tabernaculumára fölötti kép 1750 körüli változata, feltehetően az eredeti. *Ltsz.*: 772.

9 Kovács P.: *Székesfehérvár. Egykori jezsuita templom és rendház*. Tájak-Korok-Múzeumok Kiskönyvtára 350. Veszprém 1989. (lapszámozás nélkül).

10 Kovács, *i. m.*, 4. kép.

11 Kovács, *A barokk Székesfehérvár... 12.*

12 Nékám Lajosné: *Régi magyar patikák*. Budapest 1971. 22.

13 Polleroß, F.: *Verehung der Madonna durch die vier Erdteile. Federschmuck und Kaiserkrone. Daß barocke Amerikabild in der Habsburgischen Ländern*. Kiáll. kat., Schloßhof im Marchfeld 1992. 299. Kat. 8. 27.

14 Kovács, *A barokk Székesfehérvár... 19.* A korona-főajánlás látomásként jelenik meg az ország és Nagyszombat címerével ékes látképeret fölött, illetve azon barokk kapuzat mögött, amit a legjelesebb magyar szentek: Szent Imre, Szent László, Szent Erzsébet, Szent Márton és Szent Adalbert mellképei díszítenek. E kompozíciót használta föl a Magyar Nemzeti Galériában található rokokó festmény (ltsz.: 505) ismeretlen dunántúli alkotója is. Vö. Mojzer M.: *A Magyar*

Nemzeti Galéria késő reneszánsz és barokk kiállítás. *Képek és szobrok*. Budapest 1982. 64–65.

15 Papír, üveg alatt, ökörszemes arany keretben. Székesfehérvár, székesegyház sekrestyéje.

16 Szilárdfy Z.: „Kegyképtípusok a pestisjárványok történetében”. *Orvostörténeti Közlemények, Supplementum 11–12. Népi gyógyítás Magyarországon*. (Budapest 1979.) 214.

17 Kuthy I.: „Szent István tiszteletét őrző egyházi műemlékeink Székesfehérvárott”, *Székesfehérvári Szemle*, (1938/1–2.) 214.

18 Két felirata: *HIC INTER FAMULUS STEPHANI SACRIFICANS MEMENTO 1701*; valamint: *Stephanus mayet rey vovit Calendis Maji*.

19 A sebekkel borított test az analógiás mágia jegyében volt hivatva elhárítani a kisebesedésekben és duzzanatokban is mutatkozó „dögösséget”. Az izajási jövendölést már Szent Péter levele a szenvedő Jézusra vonatkoztatta: „az ő sebei által gyógyultatok meg” (I. Pét 2–25.). Az egyik legnépszerűbb barokk imádságos könyv, a Vörösmarty Mihály költeményeiből jól ismert „Szegény asszony könyve”, a *Jó illatú Rosás kert* 1778-ban megjelent pozsonyi kiadása hathatós imádságot közöl a sebei miatt szenvedő felfeszített Jézushoz: „Lelki Orvosság a pestis ellen, mellyet nyóczadik Kelemen Pápa harmadik Spanyol Országai Philep Királynak, mind próbált lelki-orvosságot pestisnek idején küldött”. Ilyen pestis-feszületek láthatók a *györszigeti*, a *sári plébániatemplomban*, a *pozsonyi ferences kolostor folyosóján* és Budán a *Szent Ferenc sebeitől elnevezett templom* sekrestyéjében, ami a betegápoló Erzsébet-apácáké volt. A nagy járványhullámokat idéző pestis-feszület függ a pozsonyi ferences nővérek *Szent Erzsébet templomának* sekrestyéjében is. Ilyen volt továbbá Szécsényben az ún. *Rákóczi-corpus* a XVII. századból. A legkorábbi pestis-feszület hazánkban talán Gyöngyösről származik

(a legutóbbi restaurálás tárta föl az életnagyságú középkori feszületen a számtalan vörössel festett seb nyomait). Lásd Szilárdfy Z.: „A szeged-alsóvárosi templom Purgatórium-oltárának ikonográfiája”. In *„Mert ezt Isten hagyta...” Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Szerk. Tüskés G., Budapest 1986. 360. 10–11. jegyzet.

20 Schoen Arnold kéziratai. Püspöki Levéltár, Székesfehérvár, L.sz. 1663.

21 Szilárdfy Z.: „Magyar vonatkozások Nepomuki Szent János tiszteletében és ikonográfiájában”, *Művészettörténeti Értesítő* XLII (1993), 211. A templom magánképolnájában található, a gyermek Jézusnak rózsaszállal kedveskedő Keresztelő Szent Jánost ábrázoló kép mestere, bécsi akadémiai tanultságú művész lehetett.

22 Kuthy István kézirata a Székesfehérvár-Felsőváros egyházi emlékeiről, X. (a szerző tulajdonában).

23 A szobor felirata: *D. T. O. M. G. L. Ejectis Rebellium Rákóczy annorum copiis Anno 1704. sub versa antea. iam vero refecta Propugnacula nullo splendore copius, quam effige S. Joannis Nepomuceni decorare voluit iussitque primus recuperati Munimenti Commendans Henricus Mathias Ulri. Anno 1705 VI Julii. Diutis Urbis Moeniis Pietas S. P. L. A. R. Divum Joannem Nepomucenum huc locavit Die VII May 1805.*

24 A prágai Nepomuki Szent János szobrot 1683-ban emeltette Mathias Gottfried Wunschwitz, a Fejér vármegyei báró Wunschwitz János Antal Kajetán nagyapja. Lásd Szilárdfy, Z.: *Magyar vonatkozások...*, 209.

25 Utóbbi Ferentzy József belvárosi polgár gondozta, aki Kuthy István idézett kézirata szerint megígérete, hogy halála után is elégséges adományt hagyományoz a szobor fönntartására.

26 Lengyel L.: *A barokk Eger és Heves megye*. Budapest 1992.

95–97. Vinzenz Fischer: Szent István koronafölajánlása. A székesfehérvári bazilika-székesegyház főoltárképe, 1775. Olaj, vászon. Részletek

98. Werle Antal (?): Gonzaga Szent Alajos. A Szent Alajos kápolna oltárképe a székesfehérvári jezsuita (majd ciszterci) templomban, 1750 körül. Olaj, vászon.

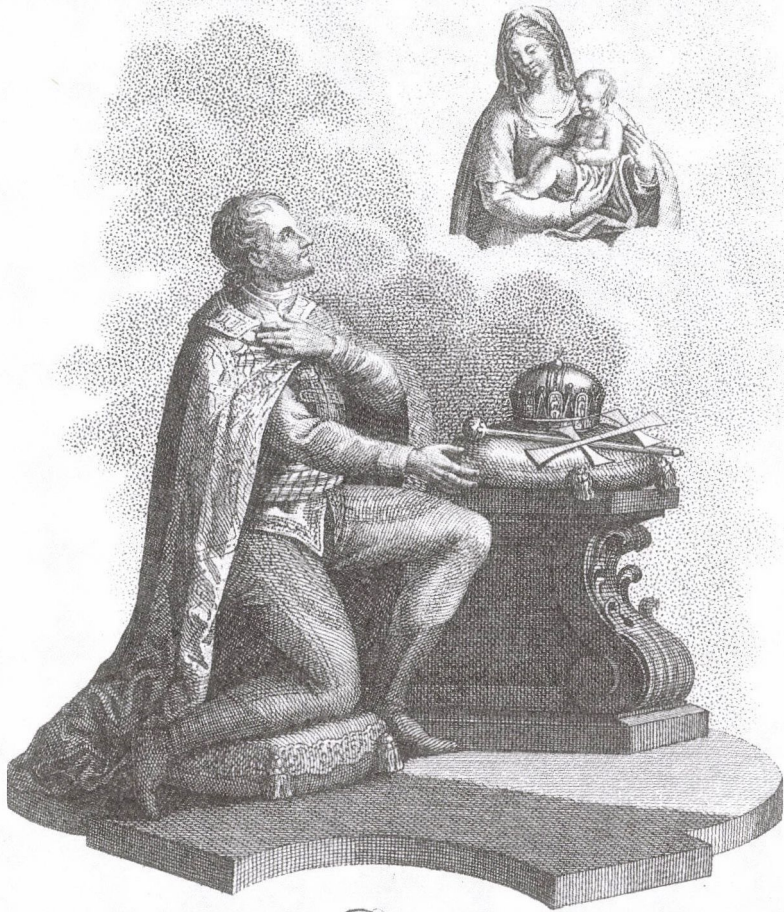
99. Szent Család. Fügőkép a székesfehérvári egykor jezsuita (majd ciszterci) templomban, 1750 körül. Olaj, vászon.

100. Franz Caspar Sambach (?): Győztes Immaculata, 1750 körül. Olaj, vászon.
(Székesfehérvár, Egyházmegyei Múzeum)

101. Lorenz Haid – Christian és Georg Philipp Rungendas: A földrészek hódolata a Mennyek királynéja előtt. Tézislap, XVII. század. Mezzotinto. (Székesfehérvár, Püspöki Könyvtár)

St. Stephan

König von Ungarn.

Ein weiser König ist die Stütze des Volkes. Sap. 7.

Abt der Lebensbeschreibung herausgegeben von Seb. Langoo in Wien.

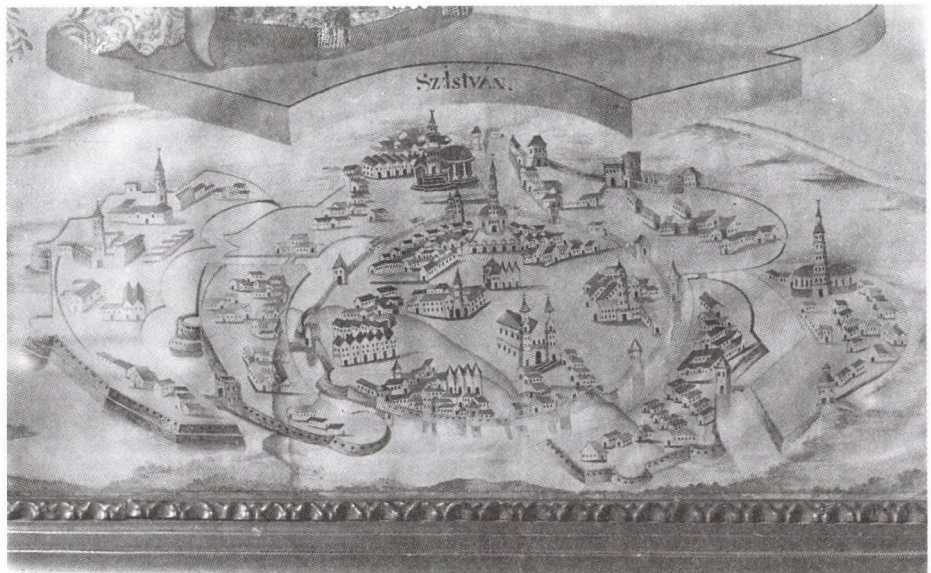
102. Matthias Fuhrmann (?): Szent István koronafölajánlása Nagyszombat látképével. Szabó István *Három esztendőre való prédikációk* című művének címlapelőzéke, 1746. Rézmetszet (a szerző gyűjteményében)

103. Sebastian Langer: Szent István koronafölajánlása, 1790 körül. Rézmetszet (a szerző gyűjteményében)

104. Ismeretlen festő:
Szent István koronaföljálása
Székesfehérvár látképével, 1800
körül. Papír, akvarell. (Székes-
fehérvár, a Ba-
zilika-Székesegy-
ház sekrestyéje)

105. Székesfehérvár
látképe. Az előző
kép részlete

106. Ismeretlen festő: A tulli Szoptató Szűzanya-kegykép másolata, 1733. Olaj, vászon. (Székesfehérvár, a Bazilika-Székesegyház kanonoki sekrestyéje)

107. Ismeretlen szobrász: Vajk megkeresztelése. Fadombormű a leleszi premontrei templom főoltárán, 1750 körül.

108. Ismeretlen ötvös: Vajk megkeresztelése, 1702. Zománckép. (Székesfehérvár, a Bazilika-Székesegyház sekrestyéje)

